

3. Vybrané národnosti České republiky

K nejpočetněji zastoupeným národnostem ve struktuře obyvatel České republiky patří národnosti česká, moravská, slovenská, polská, německá a národnost romská, kterou sice při sčítání lidu 2001 deklaroval nízký počet osob, přesto je tato národnostní menšina dlouhodobě nedílnou součástí národnostní struktury obyvatel republiky.

3.1 Národnost česká, moravská a slezská

Národnosti česká, moravská a slezská jsou ve svém úhrnu nejčetnějšími národnostmi na území České republiky. Moravská a slezská národnost byly jako samostatné národnosti kvantifikovány poprvé v historii českých sčítání v roce 1991. Jak ukázaly výsledky roku 2001 deklarace národnosti moravské či slezské byla v roce 1991 do určité míry uměle vyvolána medializací moravské národnostní problematiky a snahou o obnovení moravské historické zemské identity. Ve srovnání s rokem 1991 se totiž při sčítání 2001 téměř milion osob přiklonil opět k deklaraci národnosti české. Počty osob s národností moravskou resp. slezskou byly tak v roce 2001 proti roku 1991 zhruba čtvrtinové.

Tab. 12 Počet obyvatel české, moravské a slezské národnosti v letech 1991 a 2001

Národnost	2001		1991		Index 2001/1991 v %
	abs.	v %	abs.	v %	
Obyvatelstvo celkem	10 230 060	100,0	10 302 215	100,0	99,3
z toho národnost:					
česká	9 249 777	90,4	8 363 768	81,2	110,6
moravská	380 474	3,7	1 362 313	13,2	27,9
slezská	10 878	0,1	44 446	0,4	24,4

Česká národnost je nejvýznamněji zastoupena v národnostní struktuře obyvatel ve všech okresech republiky. Nejvyšší podíly samostatné národnosti české (více než 97 %) byly v roce 2001 v okresech Chrudim, Pelhřimov a Havlíčkův Brod, nejnižší (75 %) v okrese Brno-venkov. Změny v podílech na počtu obyvatel daného území se odvíjely v zásadě nepřímou úměrou podle míry uvádění národnosti moravské.

Moravská národnost byla a je zcela jednoznačně záležitostí Moravy; na historické území této země připadá cca 98 % všech občanů hlásících se k této národnosti. I zde však platí výše uvedená tendence poklesu počtu osob s moravskou národností i poklesu podílu osob s moravskou národností na celkovém počtu obyvatel mezi dvěma posledními sčítáními. Např. v roce 1991 se ze všech obyvatel tehdejšího Jihomoravského kraje hlásila k moravské národnosti celá polovina obyvatel kraje; v roce 2001 již jen zhruba jedna pětina.

Moravskou národnost uváděli častěji muži než ženy. Z pohledu věkových skupin nebyly významnější rozdíly. Podíl osob s moravskou národností na počtu osob dané věkové skupiny byl maximální (v intervalu 4,0 - 4,1 %) u osob ve věku 15 - 24 let a 45 - 59 let; minimální podíl (3,2 %) byl ve věkové kategorii 75letých a starších.

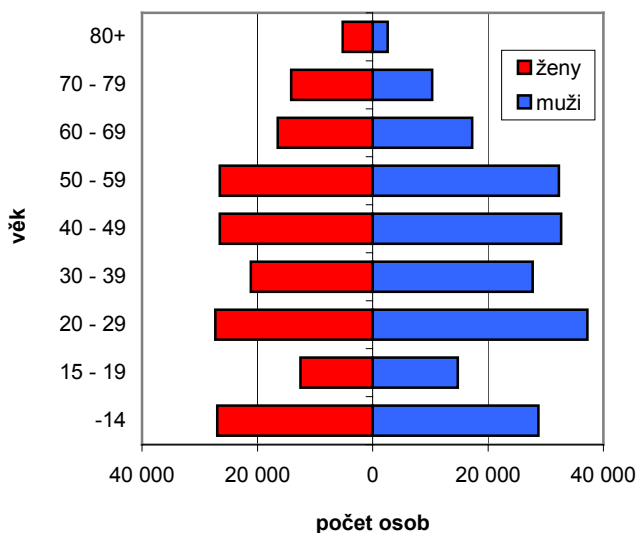
Tab. 13 Počet obyvatel s moravskou národností v krajích zahrnujících historické území Moravy

Kraj	2001				1991			
	počet obyvatel celkem	z toho národnost moravská		% podíl z moravské národn.	počet obyvatel celkem	z toho národnost moravská		% podíl z moravské národn.
		abs.	%			abs.	%	
Vysočina	519 211	26 145	5,0	6,9	521 068	90 757	17,4	6,7
Jihomoravský	1 127 718	198 657	17,6	52,2	1 136 832	670 753	59,0	49,2
Olomoucký	639 369	49 431	7,7	13,0	642 796	187 198	29,1	13,7
Moravskoslezský	1 269 467	28 932	2,3	7,6	1 283 271	120 261	9,4	8,8
Zlínský	595 010	65 048	10,9	17,1	596 903	247 962	41,5	18,2

V ostatních krajích republiky je podíl osob s moravskou národností zanedbatelný (desetiny procenta). Mírně vyšší hodnoty byly v roce 2001 jen v Pardubickém kraji (0,6 %) a to vzhledem k okresu Svitavy (2,2 %). Zde se přihlásili k této národnosti občané z té části okresu, která patřila v minulosti do historického území Moravy.

Z hlediska jednotlivých okresů bylo v absolutním vyjádření nejvíce občanů s moravskou národností sečteno ve městě Brně a v okresech Brno-venkov, Hodonín, Uherské Hradiště a Blansko. V relativním vyjádření ve vztahu k celkovému počtu obyvatel okresu byly nejvyšší podíly (pětina obyvatel okresu) v okresech Brno-venkov a Blansko. Mezi 15 a 19 % se pohyboval podíl osob s moravskou národností v okresech Brno-město, Vyškov, Uherské Hradiště, Břeclav, Hodonín.

Graf 7: Obyvatelstvo hlásící se k moravské národnosti podle pohlaví a věku k 1. 3. 2001

Ze srovnání údajů sčítání 1991 a 2001 vyplývá, že za 10 let se snížily počty osob s moravskou národností kromě okresů Plzeň-město a Tachov (s nevýznamnými absolutními počty) ve všech okresech republiky. V okresech, ve kterých uvedla moravskou národnost v roce 1991 více než polovina všech obyvatel okresu, poklesl jejich počet zhruba na třetinu, někde i na čtvrtinu počtu.

Z pohledu jednotlivých obcí existovala v České republice v roce 2001 jediná stoprocentně „moravská“ obec - Prosatín v okrese Žďár nad Sázavou, kde všech 14 obyvatel obce deklarovalo svou národnost jako moravskou. V dalších 5 obcích byl podíl osob s moravskou národností na celkovém počtu osob obce nadpoloviční. Vesměs se jednalo o malé obce - v nejmenší velikostní skupině - do 199 obyvatel. V roce 1991 bylo obcí s nadpolovičním podílem osob s moravskou národností celkem 774, z nich polovina

patřila do nejmenších velikostních kategorií obcí (do 199, resp. 200-499 obyvatel). Absolutně nejvíce občanů se k moravské národnosti přihlásilo ve velkých moravských městech.

Tab. 14 Maximální absolutní i relativní hodnoty moravské národnosti v obcích ČR

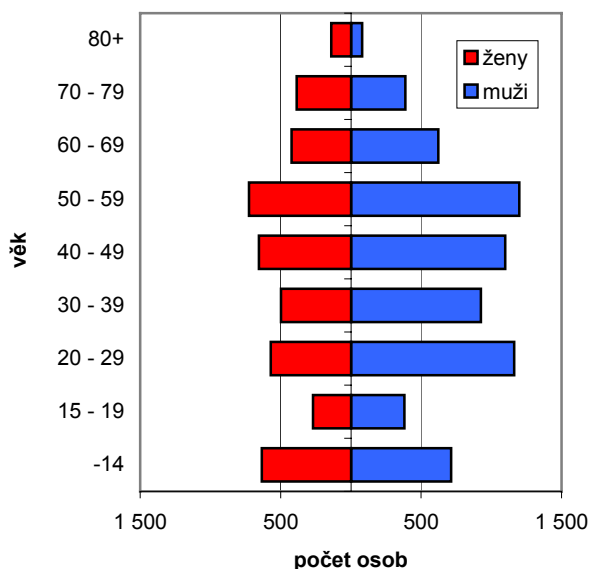
Obec	Abs. počet osob s morav. národn.	Přírůstek +/- úbytek -/- proti roku 1991	Obec	Podíl osob s moravskou národn. na počtu obyv. obce (v %)	Přírůstek +/- úbytek -/- proti struktuře roku 1991 (v bodech)
Brno	70 258	-166 292	Prosatín	100,0	66,7
Olomouc	8 664	-14 049	Vážany	59,2	-19,1
Ostrava	7 278	-21 993	Březina	57,1	23,8
Zlín	6 602	-22 897	Kozlany	54,2	25,5
Prostějov	4 260	-15 957	Útěchov	54,0	42,1
Uherské Hradiště	3 976	-6 810	Hostějov	51,4	-29,8
Kroměříž	3 939	-11 143	Chrudichromy	49,7	-12,0

Obdobný pokles jako moravská národnost zaznamenala při srovnání s výsledky před deseti lety také **národnost slezská**, i když ta ani v roce 1991 neměla tak výrazné zastoupení na počtu obyvatel. Při sčítání 1991 se ke slezské národnosti přihlásilo 44 tisíc občanů, v roce 2001 jen 11 tisíc osob, představujících pouhou jednu desetinu procenta všech obyvatel republiky. Většina osob se slezskou národností byla sečtena v Moravskoslezském kraji. Nejsilněji jsou Slezané zastoupeni v okresech Opava, Karviná a Frýdek-Místek. V okrese Opava, kde se ke slezské národnosti hlásí absolutně nejvíce obyvatel, představuje 4 486 osob 2,5 % všech obyvatel okresu. V roce 1991 byl maximální počet - 20 159 osob - rovněž v okrese Opava, což však tehdy reprezentovalo 11,2 % obyvatel okresu.

Slezská národnost byla procentně zastoupena v národnostní struktuře jednotlivých okresů minimálně. Nejvyšší podíl byl v okrese Opava (2,5 % obyvatel), ve všech dalších okresech republiky byl podíl osob se slezskou národností menší než 1 %, z toho dokonce v 57 okresech byl 0,01 % a méně.

V konkrétních obcích byl nejvyšší absolutní počet osob se slezskou národností ve městě Opava. Z pohledu podílu slezské národnosti na počtu obyvatel obce byly v roce 2001 významnější podíly v obcích Kobeřice, Chuchelná a Strahovice (vše okres Opava).

Graf 8: Obyvatelstvo hlásící se ke slezské národnosti podle pohlaví a věku k 1. 3. 2001

3.2 Národnost slovenská

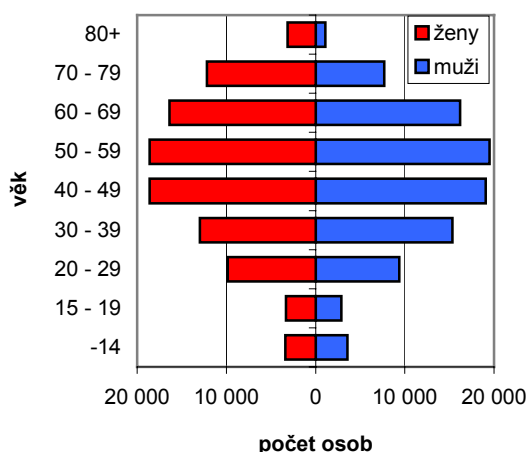
Vzhledem k dlouholeté existenci společného státu Čechů a Slováků, existovala přirozená vnitrostátní migrace obyvatelstva a pozvolný proces územního prolínání obou národností - české a slovenské. Vzhledem k velké škále faktorů (pracovní příležitosti, místo výkonu základní vojenské prezenční služby, studium apod. a následné přesídlení z důvodů založení rodiny) nekonzentrovaly se výraznějším způsobem počty osob se slovenskou národností v určité oblasti. Podle výsledků sčítání 2001 je v současné době nejvyšší absolutní zastoupení slovenské menšiny na území Moravskoslezského a Ústeckého kraje; z pohledu jednotlivých okresů především v okrese Karviná, kde se téměř 16 tisíc těchto občanů podílí na celkovém počtu obyvatel okresu 5,7 %, což je nejvyšší koncentrace ze všech okresů v republice.

Slovenská národnostní menšina je nejpočetnější menšinou v naší republice, i přesto, že se proti roku 1991 počet osob hlásících se ke slovenské národnosti podstatně snížil (pokles o 120 tisíc). Hlavní příčinou byl zmíněný rozpad federace, volba slovenského státního občanství a odchod do Slovenské republiky.

Nejvýznamnější zastoupení slovenské národnosti na národnostní struktuře obyvatel je v okresech Karviná a Sokolov (více než 5 %).

V dalších 4 okresech překračuje podíl osob se slovenskou národností 4 % z počtu obyvatel (okresy Jeseník, Cheb, Bruntál, Český Krumlov). Naprostá většina okresů republiky má zastoupení slovenské národnosti na počtu obyvatel okresu mezi 1 - 2 %. Pro srovnání - v roce 1991 činil maximální podíl slovenské národnosti na počtu obyvatel okresu 10 % (okres Jeseník) a více než 5 % osob se slovenskou národností mělo ve své národnostní struktuře celkem 13 okresů.

Graf 9: Obyvatelstvo hlásící se ke slovenské národnosti podle pohlaví a věku k 1. 3. 2001

Tab. 15 Okresy s více než 5 tisíci obyvateli hlásícími se ke slovenské národnosti

Okres	Kraj	Počet obyvatel celkem	z toho slovenská národnost		% z úhrnu slovenské národnosti
			abs.	%	
Praha	Praha	1 169 106	19 275	1,6	10,0
Karviná	Moravskoslezský	279 436	15 948	5,7	8,3
Ostrava	Moravskoslezský	316 744	11 016	3,5	5,7
Frydek-Místek	Moravskoslezský	226 818	6 728	3,0	3,5
Brno-město	Jihomoravský	376 172	5 795	1,5	3,0
ČR celkem		10 230 060	193 190	1,9	100,0

Z porovnání údajů o maximálních počtech osob se slovenskou národností v jednotlivých obcích vyplývá, že nejvyšší počty jsou ve velkých městech, konkrétně v Praze, Ostravě, Brně, Karviné a Havířově.

Většina osob se slovenskou národností má na území naší republiky trvalý pobyt (94 %) a státní občanství České republiky (86 %). Zhruba desetina z počtu osob se slovenskou národností měla občanství Slovenské republiky a z nich pak více než polovina byly osoby s dlouhodobým pobytem (tj. osoby se statutem cizince s povolením k dlouhodobému pobytu). Dvojí občanství ČR a SR mělo necelých 7 tisíc osob (3,6 %) z celkového počtu osob se slovenskou národností; pro srovnání - osob s národností českou, moravskou a slezskou a dvojím občanstvím ČR a SR bylo 3 651 (tj. jen 0,04 % z počtu osob uvedených národností).

3.3 Národnost německá

K německé národnosti se přihlásilo při sčítání 2001 celkem 39 tisíc osob, což znamenalo třetí nejpočetnější národnostní menšinu v České republice. Z dlouhodobého pohledu - od poválečného odsunu - se počet osob s německou národností trvale snižoval, zejména v důsledku jejich nepříznivé věkové struktury. Za posledních 10 let mezi dvěma sčítáními poklesl počet osob s německou národností o 9,5 tisíc osob, tj. téměř o pětinu. Z celkového počtu obyvatel České republiky tvoří osoby s německou národností již jen čtyři desetiny procenta.

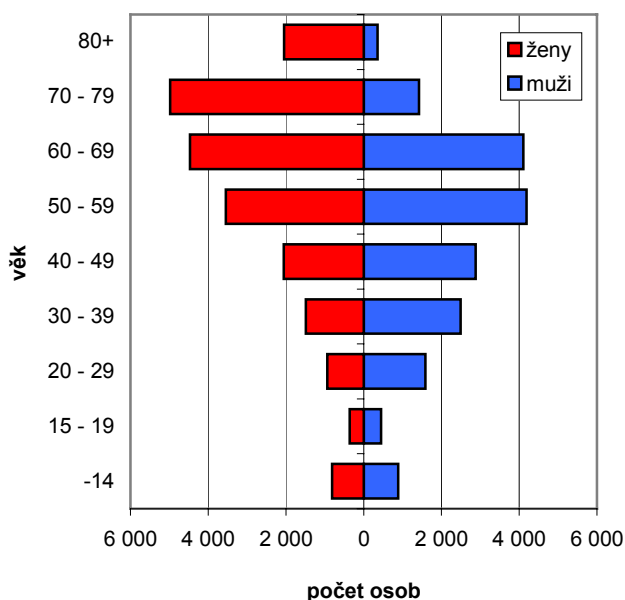
Pokles počtu osob hlásících se k německé národnosti má objektivní příčiny ve stále se zhoršující věkové skladbě a v asimilaci mladších věkových ročníků.

V regionálním rozmístění německé národnostní menšiny dominují příhraniční okresy v Karlovarském a Ústeckém kraji. K nim se řadí Opava, Praha a některé okresy Libereckého a Královéhradeckého kraje.

V absolutním vyjádření nejpočetnější německá národnostní menšina je na území Ústeckého kraje (9,5 tisíc osob), nejvyšší podíl v národnostní struktuře kraje má Karlovarský kraj (téměř 3 % všech občanů). Okres Sokolov ležící právě v tomto územním celku je se svými 4,5 % obyvatel německé národnosti okresem s nejvyšším podílem v celé republice.

Při poměrně významném celkovém úbytku počtu osob s německou národností v rámci republiky, se ve 21 okresech absolutní počty osob s německou národností zvýšily, vesměs však toto zvýšení bylo v řádu jednotek, maximálně desítek osob, takže vliv na národnostní strukturu okresu byl zanedbatelný. Pouze v okresu Opava a v Praze bylo zvýšení počtu osob s německou národností výraznější. Díky specifické otázce Hlučínska počet osob s německou národností vzrostl v okresu Opava o 508 osob, což představuje zvýšení podílu osob s německou národností na počtu obyvatel okresu z 0,9 % v roce 1991 na současných 1,2 %. Z konkrétních obcí tohoto okresu můžeme jmenovat především Kravaře, kde se ze zhruba 6,5 tisíc obyvatel přihlásilo k německé národnosti 8 % z nich.

Graf 10: Obyvatelstvo hlásící se k německé národnosti podle pohlaví a věku k 1. 3. 2001

Tab. 16 Okresy s nejvyššími počty obyvatel německé národnosti k 1.3.2001

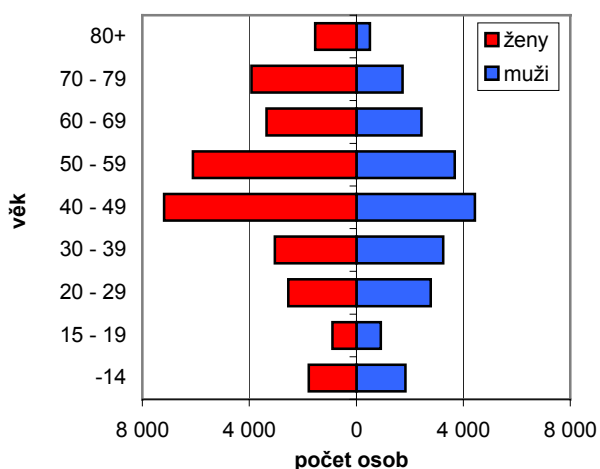
Okres	Kraj	Počet osob s německou národností	Přírůstek(+) úbytek (-) proti roku 1991	Index 2001/1991	% z počtu obyvatel okresu	% z celk. počtu osob německé národnosti
Sokolov	Karlovarský	4 349	-1 315	80,5	4,6	11,1
Karlovy Vary	Karlovarský	2 931	-850	76,8	2,4	7,5
Chomutov	Ústecký	2 389	-839	77,5	1,9	6,1
Opava	Moravskoslezský	2 171	508	74,0	1,2	5,6
Děčín	Ústecký	2 017	-727	130,5	1,5	5,2
Teplice	Ústecký	2 007	-1 025	73,5	1,6	5,1
Praha	Praha	1 791	462	134,8	0,2	4,6
Cheb	Karlovarský	1 645	-340	82,9	1,9	4,2

Nejvyšší absolutní počet osob s německou národností byl v Praze, z nich však téměř 30 % tvořili cizinci s dlouhodobým pobytem. K dalším městům s nejvyššími počty osob s německou národností patřily v roce 2001 okresní města Sokolov, Karlovy Vary, Most, Chomutov a Liberec. Podle relativních údajů - podílu osob s německou národností na celkovém počtu obyvatel obce - měla nejvyšší hodnoty obec Měděnec (v okresu Chomutov), kde německou národnost uvedla plná čtvrtina obyvatel. Zhruba pětinu obyvatel s německou národností měly obce Tatrovce (okres Sokolov), Horská Kvilda (okres Klatovy) a Kryštofovy Hamry (okres Chomutov). Všechny tyto uvedené obce jsou v nejmenší velikostní kategorii - do 199 obyvatel.

3.4 Národnost polská

Polská národnostní menšina je po slovenské druhou nejpočetnější ve struktuře obyvatelstva České republiky. Celkový počet osob s polskou národností v roce 2001 činil téměř 52 tisíc osob, z nich

Graf 11: Obyvatelstvo hlásící se k polské národnosti podle pohlaví a věku k 1. 3. 2001

6,5 % byly osoby se statutem cizince s dlouhodobým pobytem. Také počet osob s polskou národností se v úhrnu mezi dvěma sčítáními snížil, a to o více než desetinu jejich počtu z roku 1991. Počty osob s polskou národností se zvýšily ve třech krajích – ve Středočeském (o více než dvě třetiny), v Praze a v Jihomoravském kraji, výrazně poklesly v Karlovarském (o čtvrtinu) a Moravskoslezském kraji, ve všech ostatních krajích byl také pokles, ale mírnější. Případy nárůstu absolutních počtů lze jednoznačně přičíst vlivu zahrnutí cizinců s dlouhodobým pobytem (jedná se většinou o regiony s pracovními příležitostmi). Poklesy absolutních počtů jdou naopak na vrub skupiny obyvatel polské národnosti s trvalým pobytem, tedy komunity žijící dlouhodobě na území naší republiky, kde vývojové tendence směřují ke snižování počtů i podílu na populaci České republiky.

V absolutním vyjádření poklesl proti roku 1991 počet osob s polskou národností v úhrnu za republiku o téměř 7,5 tisíce. Téměř celý tento úbytek připadá na dva okresy - Karviná (- 4,7 tis.) a Frýdek-Místek (- 2,6 tis.). Naopak více než čtyřikrát se zvýšil počet osob v okrese Mladá Boleslav - tj. absolutně o 719 osob na 949. Tak výrazné zvýšení v tomto okrese způsobilo zahrnutí cizinců s dlouhodobým pobytem do počtu obyvatel. V okrese Mladá Boleslav bylo totiž sečteno 761 osob polské národnosti s dlouhodobým pobytem, což znamená 80 % všech osob s polskou národností v daném okrese.

Tab. 17 Okresy s nejvyššími počty obyvatel polské národnosti k 1.3.2001

Okres	Kraj	Počet osob s polskou národností	Přírůstek +/- úbytek -/ -/ proti roku 1991	Index 2001/1991	% z počtu obyvatel okresu	% z celk. počtu osob polské národnosti
Karviná	Moravskoslezský	19 040	-4 740	80,1	6,8	36,6
Frýdek-Místek	Moravskoslezský	18 077	-2 630	87,3	8,0	34,8
Praha	Praha	1 486	147	111,0	0,1	2,9
Ostrava-město	Moravskoslezský	950	-170	84,8	0,3	1,8
Mladá Boleslav	Středočeský	949	719	412,6	0,8	1,8
Liberec	Liberecký	724	-49	93,7	0,5	1,4
Trutnov	Královéhradecký	634	19	103,1	0,5	1,2

V národnostní struktuře České republiky osoby s polskou národností představují pouhé půl procento (v roce 1991 to bylo 0,6 %). Nejvýznamněji se podílejí na struktuře obyvatel v okresech Frýdek-Místek a Karviná.

Polská národnostní menšina je územně nejkompaktnější, většina osob hlásících se k polské národnosti žije na území Těšínské Slezska; konkrétně na dva okresy - Karviná a Frýdek-Místek - připadá více než 70 % z celkového počtu osob s polskou národností, které byly sečteny při sčítání 2001. Stejně tak z pohledu jednotlivých obcí jsou maximální hodnoty absolutní i relativní spolu s Prahou koncentrovány do obcí, resp. měst dvou výše zmíněných okresů.

Tab. 18 Maximální absolutní i relativní hodnoty polské národnosti v obcích ČR

Obec	Abs. počet osob s polskou národn.	Přírůstek +/- úbytek -/ -/ proti roku 1991	Obec	Podíl osob s polskou národn. na počtu obyv. obce (v %)	Přírůstek +/- úbytek -/ -/ proti struktuře roku 1991 (v bodech)
Třinec	6 892	-1 335	Hrádek	42,8	-5,4
Karviná	5 250	-1 752	Milíkov	41,1	-6,4
Český Těšín	4 257	-576	Košařiska	38,6	-9,0
Havířov	2 881	-901	Vendryně	35,2	-5,0
Praha	1 486	147	Bukovec	33,6	-5,0
Bystřice	1 481	-216	Dolní Lomná	31,0	-6,8
Vendryně	1 353	-90	Bocanovice	30,8	-6,1

Výše uvedené obce spolu s Jablunkovem, Orlovou a Horní Suchou, ve kterých počet osob s polskou národností také překročil hranici 1000 osob, představují dohromady 52 % všech osob s polskou národností v republice. Nejvyšší procentní zastoupení, vyjádřené podílem osob s polskou národností na celkovém počtu obyvatel obce, bylo v obcích okresu Frýdek-Místek, kde ve 24 obcích (z celkového počtu 77 obcí okresu) činil podíl polské národnosti více než 10 % z počtu obyvatel obce. V okrese Karviná bylo takových obcí 7.

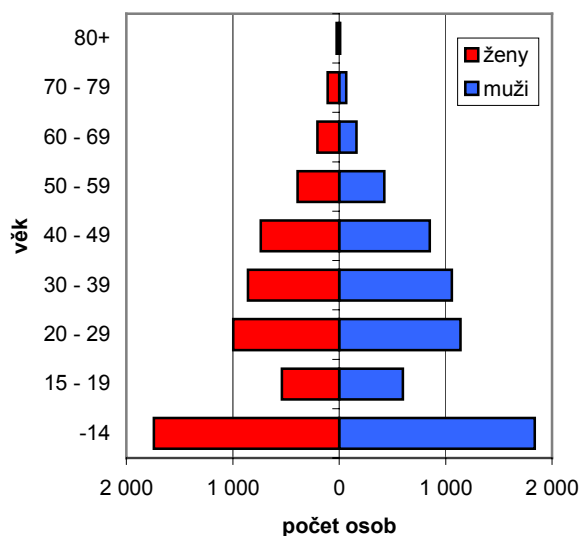
3.5 Národnost romská

K romské národnosti se na základě vlastního vyjádření přihlásilo při sčítání necelých 12 tisíc osob. Ve srovnání s rokem 1991 je to téměř trojnásobně nižší počet. Uvedený údaj je odbornou veřejností považován za podhodnocený¹, sčítání lidu však považuje deklaraci občana v této otázce za jednoznačné - nezpochybnitelné vyjádření. Podíl romské národnosti v národnostní struktuře obyvatelstva republiky představoval v roce 2001 pouze 0,1 % všech obyvatel.

Vyšších hodnot dosáhl údaj zjišťující romský mateřský jazyk. Zatímco počet sečtených osob s romskou národností činí necelých 12 tisíc osob, k romštině jako svému mateřskému jazyku se přihlásilo zhruba třikrát více osob - samostatně uvedlo romštinu jako mateřský jazyk více než 23 tisíc osob, v kombinaci s českým jazykem dalších téměř 13 tisíc osob.

Z pohledu územního rozmístění nejsou v počtech osob s romskou národností, zjištěných při

Graf 12: Obyvatelstvo hlásící se k romské národnosti podle pohlaví a věku k 1. 3. 2001

sčítání lidu na území České republiky, žádné výraznější regionální rozdíly. V absolutním vyjádření nejvyšší počty osob s romskou národností byly sečteny ve velkých městech, konkrétně v Ostravě a v Praze, kde se k romské národnosti přihlásilo více než 650 osob. Podíl osob s romskou národností na počtu obyvatel přesáhl pouze ve dvou okresech půl procenta (Jeseník, Sokolov); v polovině okresů byl naopak menší než 0,1 %. Zvýšení počtu osob, které deklarovaly při sčítání národnost romskou, v roce 2001 ve srovnání s rokem 1991 bylo zaznamenáno pouze ve 4 okresech - Jeseník, Plzeň-město, Uherské Hradiště a Zlín.

Pokud podíl Romů dosahuje vyšších hodnot, jde většinou o malé obce a velmi nízké absolutní počty. Např. maximální zastoupení romské populace na obyvatelstvu je v obci Hvoždany v okrese Domažlice, kde 17,6 % tvoří

fakticky 6 Romů z celkového počtu 34 obyvatel obce nebo v obci Pětipsy v okrese Chomutov, kde je druhý nejvyšší podíl 9,4 %, což v absolutním vyjádření znamená 18 Romů ze 191 obyvatel obce.

Romská národnostní menšina má hodnoty u většiny charakteristik výrazně odlišné od průměru republiky i od jiných národnostních menšin, např. velmi nízký podíl osob ve věku 65 a více let, vyšší počet narozených dětí u žen, nižší úroveň vzdělání a ekonomické aktivity.

¹ Hrubý odhad velikosti romské menšiny, publikovaný ve Zprávě o situaci národnostních menšin v České republice za rok 2001, zpracované Radou vlády pro národnostní menšiny, se pohybuje mezi 150 - 300 tisíci osob